

Lyngør historiegruppe

Lyngør historiegruppe er en uavhengig gruppe bestående av personer som er interessert i Lyngørs historie, både i smått og stort. Gruppen har som formål å stimulere til å bevare og å gjøre kjent historiske minner knyttet til Lyngør. Disse små skriftstykkene er ledd i dette, og er skrevet av folk som har en historie å fortelle, eller som har kunnskap å dele.

Nr. 05

Dato, 14. mars 2017

Lyngør – Nordens Venezia

Av Einar Biørn-Hansen

Kunne man tidligere ro gjennom flere kanaler i Lyngør? Kanaler som senere er fylt igjen for å skaffe mer dyrkingsjord og byggegrunn? Og som er i ferd med å bli glemte.

Geologi.

Lyngør er geologisk preget av små daler, eller sprekksoner, med strøkretning øst – vest. Strøkretningen er den retningen lagdelingen i bergartene går. Kartet viser tydelig flere slike små daler.

Oversiktskart Lyngør

Sørlige del av Holmen

Bergartene i Lyngør er den lyse grunnfjellsbergarten granittisk gneis (dannet for ca. 1150 millioner år siden, i prekambrium) og den svarte basalten (dannet i perm, for ca 280 millioner år siden).

I disse sprekksystemene finnes det iblant soner med oppknust stein, men også veldig myke bergarter (omdannede leirskifer, sand, marmor). Dette representerer ofte svakhetssoner i terrenget her.

Millioner av år med erosjon og forvitring, blant annet flere istider, har så utformet det landskapet vi kjenner i dag.

De siste 230 år har det vært en landheving på ca. 41 cm i Tvedestrand distriktet. Det vil si at et punkt som i dag er 41 cm over middelvannstand, lå i havnivå for 230 år siden. Det knytter seg en viss usikkerhet til størrelsen på årlig landheving før år 1900.

Sprekksonen sett fra vest

Sprekksonen sett fra øst

Lokal kulturhistorie.

Det var i seilskutetiden vanlig å ta med jord stein og grus hjem som ballast. Denne ballasten ble ofte brukt til å bygge nytt land i en grunn bukt, for eksempel Petrellen. De fleste hagene i Lyngør ble også anlagt med ballast.

I deler av sprekksonen som går fra Holms butikk ved Store Svalsund (gnr. 82/bnr.165) til Prestruds hus i Bommen (gnr.82/bnr.57) har det nylig vært gravet dype grøfter, i forbindelse nedlegging av vann og kloakk. Under gravingen kom det fram mye stein og ballastjord, men en kom ikke ned på fjell. Midt i denne sprekksonen lå det tidligere et lite fjøs, og marken rundt dette ble slått til fôr. Høyeste punkt mellom Store Svalsund og Bommen ligger i dag ca 3 moh.

Presteruds hus i Bommen.

Prestruds hus (gnr.82/bnr.57) er det eldste (?) huset som står i Lyngør i dag. Dagens eier har festekontrakten fra 30. september 1783. Nåværende eier opplyser at det har vært vann på hustes framside, og i følge hans besteforeldre også på baksiden. Nåværende hage bak huset består av oppfylt ballastjord. Dette ble undersøkt av Ingunn Hellerdal (hovedoppgave NLH, Ås) i 1982. Huset har fra begynnelsen stått på et lite nes, og siden er det fylt ut rundt huset, og brygger er anlagt.

Det er grunn til å tro at dalen/sprekksonen som går fra Holms butikk i Store Svalsund (gnr. 82/bnr.165) til Prestruds hus i Bommen (gnr.82/bnr.57) har vært fylt med vann. En kunne da gå gjennom med en liten båt, slik man enda kan gjennom kanalen ved Holmodden. Denne kanalen har så blitt fylt opp med ballast for å skaffe beite, byggegrunn og brygger.

Akvarell malt av Finn Krafft i 1929.

Bommen 1865

Andre kanaler.

Tidligere kunne man på Odden gå med en liten båt gjennom en tilsvarende kanal på Fantodden. Her man kunne gå fra den grunne sølebukta til Lille Svalsund.

Nord på Holmen kan man enda i dag gå gjennom en liten kanal mellom Holmen og Holmodden. Tidligere var det også åpent vann fra Lille Svalsund til Timbukta.

I Nordens Venezia har det altså vært flere kanaler/vannløp tidligere. Manglende bruk, bevisst oppfylling og naturlig sedimentering har fjernet flere av disse. Og flere tror nok at slik det ser ut i dag, slik har det alltid vært.